

Kring voor Heemkunde Berchem vzw

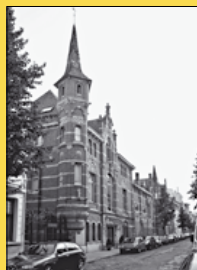
**Driemaandelijks tijdschrift Heemtenberg:
Herfst 2011 | jaargang 19 - nummer 108
(oktober-november-december 2011)**

België-Belgique

P.B.

Berchem 1
8/4384

Heemtenberg nr. 108

Verantwoordelijke uitgever: Walter Gysen
Auwersstraat 34 - 2600 Berchem
Afgiftekantoor: Berchem 1 - P. 206435

Heemtenberg

Driemaandelijks tijdschrift van de
KRING VOOR HEEMKUNDE BERCHEM vzw

RAAD VAN BESTUUR

Erevoorzitter
Voorzitter
Ondervoorzitter
Penningmeester
Secretaris a.i.

René Goossens
Walter Gysen
Kris Reymer
Frans Bertels
Paul Gysen

Raadsleden: Hugo Belmans, Paul Gysen, René Lamagie, Nicole Peeters,
Chris Van der Snickt.

Redactie Heemtenberg: Walter Gysen, Chris Van der Snickt, Paul Gysen
Tel. 03 230 17 51 | Fax 03 292 51 38
e-mail: heemtenberg@heemkundeberchem.be

Lay-out: Paul Gysen | ntp@heemkundeberchem.be

Secretariaat: Auwersstraat 34, 2600 Berchem
e-mail: info@heemkundeberchem.be
internet: www.heemkundeberchem.be

LIDGELDEN of STEUN AAN ONZE KRING

Familiaal lidmaatschap: 10 Euro per jaar

Steunend lid: 15 Euro

Erelid: 30 Euro

Bankrekening: IBAN BE53 0680 7122 0053
op naam van Kring voor Heemkunde Berchem

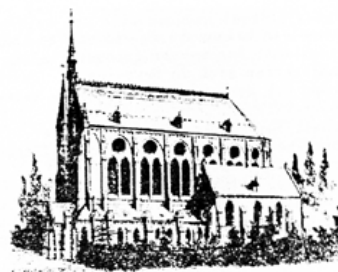
Zoldermuseum "Schaliënhoeve"

open elke tweede en vierde zondag van de maand
van 14.00 tot 17.00 uur

Bezoek groepen mogelijk - aanvraag op het nummer 03 230 82 90

Noot van de redactie:

Elke auteur blijft verantwoordelijk voor zijn eigen tekst.

Heemtenberg

uitgave van de
KRING VOOR HEEMKUNDE BERCHEM vzw
opgericht in mei 1962

oktober-november-december 2011

Jg. 19 - nr. 108

Inhoudstafel

Contactgegevens	pag. 2
Inhoudstafel	pag. 3
Editoriaal	pag. 4
Heem-Kring-Leven	
➤ Bezoek aan het Bunker en Vliegtuigarcheo-museum	pag. 6
➤ Hoe was het vroeger.... - Praatnamiddag	pag. 8
➤ Museumnieuws	pag. 9
Ons Heem	
➤ Berchem Sport 1954 – 1957:	
De ploeg van de toekomst (deel 3)	pag. 10
➤ Rolliken en raamblinden	pag. 12
➤ Een Berchems gezin op de vlucht tijdens de Grote Oorlog	pag. 17
➤ De Zurenborgwijk (deel 3)	pag. 27
Kerk en Parochie	
➤ 100 jaar Sint-Hubertuskerk (deel 3)	pag. 15
Vroeger en nu	
➤ De spoorwegbrug aan de Arbeidersstraat	pag. 26

Editoriaal

In september is niet alleen het nieuwe schooljaar begonnen maar ook het nieuwe cultureel jaar. Culturele verenigingen gaan van start in september om het komende seizoen voor te bereiden. Dat is ook zo voor onze kring voor heemkunde.

Mogelijk heeft u het nog niet opgemerkt maar we werden gedwongen om de redactieraad van ons ledenblad "Heemtenberg" aan te passen. Vooreerst hadden we het overlijden van ons redactielid Walter Backx die op 1 maart 2011 ons verliet en Kris Reymer moest om familiale redenen en zijn hoge leeftijd noodgedwongen zijn taak als lid van het redactiecomité opgeven.

Hij lag niet alleen aan de bron van ons ledenblad dat in januari 1993 voor het eerst verscheen maar was verder de drijvende kracht achter de volgende nummers. Verscheen Heemtenberg nummer 1 nog als nieuwsbrief dan zijn we ondertussen uitgegroeid tot een lijvige boekje van 28 tot 32 pagina's of meer.

Een ledenblad uitgegeven is één zaak, maar het in stand houden en het een heemkundige inhoud geven is een tweede zaak, die soms veel moeilijker lukt. We moeten Kris dan ook bedanken dat hij het 18 jaar heeft volgehouden en hopelijk nog wel degelijke artikels voor onze volgende nummers zal afleveren. Ook Rita Jacobs die verschillende jaren voor de lay-out zorgde verdient onze dank.

Paul Gysen zal haar taak overnemen en samen met Chris Van der Snickt en mezelf zullen we verder instaan voor de verdere uitgaven.

Voor de inhoud doen we nog steeds beroep op kringleden die de laatste tijd heemkundige artikels afleverden zodat "Heemtenberg" voor elk lid een bloemlezing was, waar iedereen zijn gading in vond. Naast de verschillende artikels werden zeker de foto's van "vroeger en nu" gemaakt. Dat ondervonden we ook op de cultuurmarkt "Berchem Bruist" die veel volk trok, maar veel bezoekers gingen niet alleen ons tentje voorbij, maar ook vele andere tentjes genoten maar weinig belangstelling. Het waren vooral oude Berchemnaren die interesse hadden voor oud Berchem.

We danken langs deze weg de opstellers van de verschillende artikels die onze huidige uitgaven vullen en hopen dat zij even goed met de nieuwe redactie zullen kunnen werken zoals het vroeger lukte.

In deze uitgave sluiten we de reeks over Sint-Hubertuskerk af. Volgend nummer start een nieuwe artikelreeks die de verschillende parochies van Berchem zal belichten. Deze reeks is van de hand van Mia Verbanck, zeer ijverig bezig in de parochie van O.L.V.-Middelares, maar die toch de tijd vond om ook de andere parochies te belichten.

Op 22 oktober 2011 brachten we een bezoek aan het Bunkermuseum gelegen in Park den Brandt. Nu eens geen heemkundig museum maar een bezoek aan zaken die ons herinneren aan moeilijke en gevaarlijke jaren, die onze oudere leden nog levendig meegemaakt hebben.

Een kleine 40-tal leden die zich inschreven. Dat is meer dan we gewoon zijn. Zou de interesse mogelijk ergens anders kunnen liggen?

Walter Gysen - Voorzitter □

Onze stand op
Berchem Bruist
10 september 2011

Bezoek aan het Bunker en Vliegtuigarcheo-museum Park den Brandt, Wilrijk - 22 oktober 2011

Op zaterdag 22 oktober 2011 bezochten we met onze kring de bunkers van bovenvermeld museum in park den Brandt aan de Acacialaan.

Voor één keer kozen we eens iets anders dan een heemkundig museum en de belangstelling voor dit initiatief lokte een dubbel aantal aanwezigen dan vorige bezoeken. Zo konden we een groep van meer dan 30 aanwezigen tellen.

◀ Onze gids geeft wat uitleg over de bouw van deze bunkers.

Van de drie bunkers die normaal bezocht konden worden waren er slechts twee toegankelijk. De derde wordt momenteel gebruikt als opslagplaats van materiaal dat later tentoongesteld zal worden.

Nog even poseren voor de groepsfoto na het bezoek... ➤

We bezochten eerst een kleine hospitaalbunker waar gewonde soldaten tijdelijk werden verzorgd en zodra de bombardementen gestopt werden, konden zij vervoerd worden naar de dichtstbijzijnde hospitalen.

Daarna kwam de commandobunker aan de beurt, waar buiten de noodzakelijke telefoonverbindingen en electriciteitsinstallaties ook plaats ingeruimd was voor een vliegtuig Archeo-museum.

Zo waren er kamers voor de verluchting van de bunker, de telefoon- en verlichtingsinstallaties en om de luchtdruk in de bunker op peil te houden tegen mogelijke gasaanvallen.

De machinekamer voor de luchtverseringsinstallatie. ➤

Daar buiten waren er kamers ingericht waar de vliegende bommen V1 en V2 aan bod kwamen. Ook opgegraven resten van neergeschoten geallieerde bommenwerpers vonden hier hun plaats.

Na de rondleiding kon men nog vragen stellen en we gingen tevreden huiswaarts na een bezoek dat ruim twee uur duurde.

◀ Eén van de Vliegtuig Archeo-kamers.

In een volgend nummer gaan we nog verder in op de geschiedenis van deze bunkers.

Walter Gysen - Foto's van Paul Gysen ◻

Hoe was het vroeger.... - Praatnamiddag

Gesprekken over vroeger. Verschillende mensen hebben reeds gevraagd of ze eens iets konden vertellen over hun jeugd in Berchem.

Hun verhalen zijn voor ons zeer leerzaam en soms zuivere "heemkunde"...

We kunnen eenmaal per maand samenkomen in ons archieflokaal met mensen die iets willen vertellen over vroeger of voor een gezellige babbel.

We stellen voor de **derde donderdag van de maand** voor te behouden voor deze **"babbelhoek"** en willen starten op **donderdag 19 januari 2012. Samenkomst om 14.30 uur in de Merodestraat 34A.**

Wie graag wil meedoen, kan zich best kenbaar maken zodat we weten op hoeveel mensen wij kunnen rekenen. Als deze "proefbabbel" in de smaak valt, kunnen wij er een vaste bijeenkomst van maken.

Neem hiervoor contact op met iemand van ons bestuur of rechtstreeks met **Kris Reymer - Tel. 03 230 82 90 GSM: 0495 674 095.**

Wij zorgen voor koffie en een knabbel en u komt met uw verhaal uit de oude doos.

Een nieuw initiatief dat kan groeien als er genoeg interesse is! ☐

Zoldermuseum "Schaliënhoeve"

Kring voor Heemkunde Berchem vzw
Rooiplein 6, 2600 BERCHEM

Het museum is geopend op de 2de en 4de zondag van de maand.
Gratis inkom.

THEMATENTOONSTELLING: UIT EIGEN VERZAMELING

Bezoekdagen

Zondag 11 december 2011

Zondag 8 en 22 januari 2012

Telkens van 14 tot 17 uur (Ingang Park-West)

Op zondag 25 december (kerstmis) is het museum gesloten.

Voor groepsbezoeken en informatie kunt u steeds terecht op het nummer 03.230.82.90 of per e-mail: kris.reymer@telenet.be

Berchem Sport 1954 – 1957: De ploeg van de toekomst (deel 3) door Jos Vandermaelen

Typeploeg 1956-1957:

keeper: Leysen Louis

backs en stopper: De Mondt Maurice / Vets Marcel / Dries Marcel

halfbacks: Busschots Roger / De Groote Oscar

binnenspelers: Van Dijck Frenne / Everaert Lomme

buitenspelers en midvoor: Dams Charles / Schellens Frans / Mersie Jos.

Het seizoen begon met drie draws. Op 23 september keerde Berchem van Tilleur terug met een 0-7 overwinning, maar het moet gezegd dat daarvoor de medewerking van de Luikse keeper nodig was, want die bleef in de tweede helft zonder reactie bij de laatste vier Berchemgoals. Na het zevende doelpunt een kwartier voor het einde werd hij door zijn ploegkapitein van het veld gestuurd.

Na vijf speeldagen stond Berchem vierde op één punt van de leider en op 7 oktober scheen het zwakke Sporting Charleroi een gemakkelijk hapje. Het draaide helemaal anders uit, want op die miezerige herfst dag wonnen de Zebra's verdiend met 0-4. Het keerpunt in de competitie viel voor Berchem deze keer reeds vroeg, want men begon zich stilaan te realiseren dat de zogenoemde ploeg van de toekomst dat wel altijd zou blijven en ze als geheel toch iets te licht uitviel om met de topploegen te kunnen wedijveren. Hoewel dit de eerste nederlaag was, moest ermee rekening gehouden worden dat totnogtoe bijna steeds tegen zwakke tegenstanders gespeeld werd. Het was ook een veeg teken dat de afwezigheid van een oudere speler als Jos Mersie wegens kwetsuur voldoende was om de aanvalslijn te ontwrichten; zijn vervanger Frenne Van Dijck deed het als debutant trouwens meer dan behoorlijk.

Na een tweede doelpuntloos verlies verving de selectieverantwoordelijke voor de match tegen Gantoise op 28 oktober de geroutineerde halfbacks René Potters en Oscar De Groote door de jongeren Roger Busschots en Fons De Vos. Onmiddellijk na de aftrap bleek al dat de voorspelers opdracht hadden gekregen vanuit alle mogelijke hoeken naar doel te schieten. Deze aanvalsacties werden beloond met twee goals, terwijl Gantoise een tiental minuten voor het einde slechts één keer kon scoren. In de krant was er sprake van de jeugd die alle Berchemse supportersharten veroverde, o.a. Frenne Van Dijck die flitsen van zijn onbetwistbare kwaliteiten leverde. De achttienjarige debutant Roger Busschots paste zich direct aan het tempo van eerste afdeling aan en vormde de volgende 15 jaar met Frans Schellens een tandem die enkel maar in het fanionelftal ontbrak door ziekte, kwetsuur of schorsing.

Dankzij deze zege klom Berchem naar de vijfde plaats en had meteen zijn beste wedstrijd van het seizoen gespeeld, want de rest van het kampioenschap verliep voor geel-zwart met ups en downs. Terwijl enerzijds een homogeen Antwerp vanaf december resoluut voor de titel ging en anderzijds Beerschot achteraan van de ene nederlaag naar de andere sukkelde, raakte Berchem in het midden van het klassement uit de Antwerpse voetbalactualiteit.

Na een verlies met forfaitcijfers bij toekomstig afdaler FC Beringen op 3 februari 1957 verdween Ward Van Damme voorgoed uit de eerste ploeg. Op 14 april, vier matches voor het einde van de competitie, speelde Jos Mersie zijn laatste wedstrijd voor Berchem. Na meer dan 15 jaar trouwe dienst, die uitdrukking is hier wel op zijn plaats, nam hij in schoonheid afscheid: Berchem won met 1-4 bij Racing Mechelen, op de linksbinnenplaats maakte Jos twee goals en beëindigde het seizoen als topscorer.

Eindrangschikking:	M	W	V	D	GV	GT	P
1. Antwerp	30	19	3	8	69	28	46
10. Berchem	30	8	10	12	37	49	28
15. FC Beringen	30	6	18	6	36	65	18

Topschutter: Mersie Jos 10

Rolluiken en raamblinden

door Hugo Lambrechts-Augustijns

Een rolluik is een verticaal bewegende afsluiting voor een raam, een deur of een andere opening in een gebouw of ruimte. Een rolluik bestaat uit lamellen – vroeger in hout en tegenwoordig in kunststof of aluminium – die verbonden zijn en daardoor een soepel geheel vormen dat oprolbaar is. Vroeger geschiedde de bediening manueel, maar tegenwoordig maakt men gemakkelijk gebruik van een elektrisch gemotoriseerd mechanisme.

Een rolluik is de opvolger van de vroegere *luiken* of *blinden*, ook wel *raamblind* of *raamluik* genoemd. Dit zijn houten panelen die horizontaal scharnierend opgehangen worden aan weerszijden van een venster. Tegenwoordig hebben deze hoofdzakelijk een decoratieve functie.

In onze streken hebben rolluiken voornamelijk een inbraakvertragende functie, terwijl in meer zuidelijke landen het rolluik het licht en de warmte uit huis moet houden tijdens de heetste periode van de dag.

Figuur 1:
raamblinden met zandlopermotief

Figuur 2:
een raamblind met luikwervel

Figuur 3 en 4: herder of herderinnetje

De raamblinden van een hoeve die afhing van de heer van een heerlijkheid werden vroeger geschilderd in zandlopermotief, in de kleuren van het wapenschild van de heer. Het wapenschild van Berchem bestaat uit drie palen van keel (rood) op een veld van zilver. Dit komt overeen met het uitzicht van de raamblinden van figuur 1.

Om te voorkomen dat een geopend raamblind in de wind klappert, worden deze vergrendeld met een luikwervel in de muur (figuur 2). Op sommige plaatsen vinden we nog luikwervels in de vorm van een '*herder of herderinnetje*' (figuren 3 en 4).

Rolluiken maken is precisiewerk en een specialiteit op zich. Op de onderste lat van het rolluik – die meestal breder is uitgevoerd – bevestigde de rolluikfabrikant een metalen plaatje met zijn firmagegevens. Dit vormde een mooie reclame voor zijn zaak. Door het veelvuldig schilderen van het rolluik, en ook het naamplaatje, werd de tekst soms nog moeilijk leesbaar. Onderstaande voorbeelden (figuren 5 t.e.m. 9) heb ik opgepoetst. Deze plaatjes werden gerecupereerd van afgebroken rolluiken en dus niet illegaal van een nog bestaand rolluik afgevezen. Het plaatje van figuur 10 is nog bevestigd op een rolluik van het college in de Frederik de Merodestraat. Dit plaatje en het plaatje van figuur 5 tonen aan dat in Berchem verschillende rolluikmakers bedrijvig waren. □

Figuren 5 en 6, collectie HLA – Foto's HLA

100 jaar Sint-Hubertuskerk (deel 3)

uit het archief van *Karel Nicolai

De Winterkapel

Een “doorgang” van de kerk naar de sacristie die nuttig omgebouwd werd tot Winterkapel, met mogelijkheid tot verwarming. We vinden er drie moderne glasramen die van buiten uit kunnen verlicht worden. Een mooie icoon prijkt vooraan naast een klein altaar. Het geheel straalt een zekere warmte uit.

In vergadering van de Kerkfabriek van 2 april 1967 werd de idee voor de winterkapel op de agenda gezet.

Breken we de kerk af???

Bij het doorlezen van de verslagen van de Kerkfabriek, spijtig genoeg kan niet alles gepubliceerd worden, vond ik onderstaand verslag dat ik u niet wilde onthouden. Zo ziet u maar dat het lot van sommige van onze gebouwen soms afhangt van een of ander (klein) detail.

In zitting van de Kerkfabriek van 7 januari 1968 stelt Pastoor Stappaerts “een bijzonder vraagstuk”...

Dringende werken aan de bijna 60 jaar oude kerk, dakgoten en schaliën zullen in de honderdduizenden franken belopen. Verder duizenden franken aan verwarming en elektriciteit.

Men stelt vast dat:

- 1° de gelovigen niet meer tevreden zullen zijn met het slecht comfort dat de kerk hen biedt;
- 2° de Kerkfabriek het onderhoud van de kerk niet meer zal kunnen betalen...

Vandaar het vraagstuk.

Figuren 7 en 8, collectie HLA

Figuur 9, collectie HLA

Figuur 10 – Sint-Willebrord-Heilige Familie college, voormalig Sint-Stanislascollege in de Frederik de Merodestraat – Foto HLA

Men komt tot het besluit:

*Dat een zeer modern voorstel zou zijn: **DE KERK AFBREKEN.***

*De kostbare bouwgrond verkopen en een **zaalkerk** bouwen met woongelegenheid voor de geestelijken der parochie.*

Dit voorstel stelt natuurlijk andere vraagstukken:

De financiële middelen voor het bouwen, de sentimentele gehechtheid van de parochianen aan de tegenwoordige kerk.

Onmiddellijk oplossen is onmogelijk.

Het eerste punt zal natuurlijk zijn: het wennen aan deze zienswijze.

Deze “*krankzinnige gedachte*” is gelukkig niet uitgevoerd, de kerk staat er nog altijd.

Evenmin is het voorstel, gedaan in de zitting van 1 oktober 1967, om “*het hekken rond de kerk af te breken en parkeerplaatsen aan te leggen*”, uitgevoerd. Men kreeg hiervoor geen toelating!!! □

Een Berchems gezin op de vlucht tijdens de Grote Oorlog door Walter Gysen - Foto's: collectie Walter Gysen

Inleiding

De eerste grote oorlog (nu Wereldoorlog 1 – 1914-1918) werd reeds lang voorbereid. Europa was in twee grote machtsblokken verdeeld. Langs de ene zijde het Duitse- en het Oostenrijkse keizerrijk, langs de andere zijde Frankrijk, Engeland en Rusland. De moord op de Oostenrijkse troonopvolger te Sarajevo door een Servische patriot op 28 juni 1914 was de druppel die de emmer deed overlopen.

Sedert 1830 was België door de grote mogendheden als een neutraal land erkend en mocht het niet toetreden tot één van beide blokken. Meer nog, wanneer het grondgebied betreden werd door één blok, mocht ons land de hulp inroepen van het andere blok.

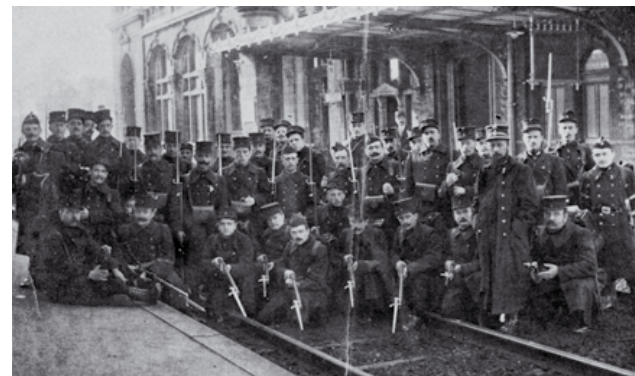
Het Duitse aanvalsplan voorzag in een bliksemaanval tegen Frankrijk vooraleer Rusland zijn leger kon mobiliseren. Deze aanval moest gebeuren door België en Luxemburg om het Franse leger te omsingelen. Het neutraliteitsverdrag werd door de Duitse keizer Willem II aanzien als een vodje papier. Op 4 augustus 1914 betrad het Duitse leger ons grondgebied en was weldra aan de boorden van de Maas.

Door het behouden van het statuut als neutraal land was het Belgisch leger niet aangepast aan de moderne oorlogsvoering en met zijn zes divisies zeker niet opgewassen tegen de Duitse overweldiger.

Toch bood het sterke weerstand en het oprollen van de Belgische weerstand zoals het Duitse opperbevel had gepland, verliep niet van een leien dakje.

De Duitsers leden verliezen waarop ze niet hadden gerekend.

4 september 1914:
het Belgisch leger bewaakt
Berchem Station ➤

Dit maakte hen zo brutaal dat zij wraak namen door onschuldige burgers laffelijk af te maken door een executiepeleton of door een nekschot. Dit gebeurde voor het eerst in Luik, waar bovendien nog 600 burgers naar Duitse kampen werden overgebracht.

Naarmate Belgisch grondgebied werd ingenomen vielen er executies van burgers. In Leuven waren het er 218 en na een tegenaanval van het Belgisch leger werd Leuven gans verwoest. De universitaire bibliotheek met een schat aan onvervangbare boeken ging in de vlammen op. Onschuldige burgers werden door de Duitsers als schild gebruikt bij een tegenaanval in Zemst. In Aarschot werden 70 burgers terechtgesteld. Dendermonde werd voor de helft verwoest. Via een Zeppelinluchtschip werden bommen gedropt boven Antwerpen. Op 2 oktober 1914 werd de vesting Antwerpen opgegeven en op 10 oktober 1914 trokken de Duitsers Antwerpen binnen.

Uiteraard kwamen berichten over de wrede behandeling van burgers in bezette gebieden ter ore van de bevolking in het nog niet bezette grondgebied. Een paniecreactie en vlucht was hiervan het gevolg. We moeten beseffen dat sedert 1831 toen de Hollanders verdreven werden van het Belgisch grondgebied, wel onder Engelse druk en met een Frans hulpleger, ons land geen oorlog meer had gekend.

De Frans-Duitse oorlog van 1870 werd gelukkig buiten onze grenzen uitgevochten.

Nederland bleef tijdens de Grote Oorlog neutraal en was dus een veilige zone.

Deze inleiding dient om een tijdsbeeld te schetsen en om duidelijk te maken wat er in de herfst van 1914 bij de bevolking omging.

Prentkaart van het bombardement op Antwerpen op 8-9 oktober 1914. Het huis op de hoek van de Boomgaardstraat-Statiestraat werd getroffen. Op de achtergrond staat Berchem Station.

De familie D'Hollander-Joris

Ik baseer mij op gegevens die mij mondeling werden overgemaakt.

Het betreft hier het gezin D'Hollander-Joris. Marie Joris, was de dochter van een Nederlandse stoelenbindster Cornelia (ook *Ké*) genoemd en een zeer brave kalme vader. Cornelia droeg blijkbaar de broek in huis. Het gezin woonde op de Hoge Weg. Marie Joris was beter gekend als "*Marie van Ké*" dan als Marie Joris. In dit gezin waren vijf dochters geboren. Eens de dochters een verantwoordelijke leeftijd hadden bereikt werden zij "*op post*" gezonden om te gaan

Marie Joris - "*Marie van Ké*"

werken. Ze werkten als "hulpje van alles" bij rijkelui die het zich konden permitteren om dienststers in huis te nemen, al of niet inwonend. Meestal werden zij in dienst genomen voor een kleine geldelijke vergoeding. Nu zou men zeggen dat zij "in 't zwart" werkten. Van RSZ en pensioen-afhoudingen was toen nog geen sprake. Soms werd dit werk als "hulpje van alles" wat al te letterlijk genomen door ofwel de heer des huizes of één van de oudste zonen. Zo was de oudste dochter gezegend met een dochter, Clara, die in leeftijd niet veel verschildte met de jongste dochter en als dusdanig door het gezin opgevoed werd. Ook de familienaam van dit kind was Joris.

Toen ze de huwbare leeftijd had bereikt huwde Clara met Frans D'Hollander. Deze had ook nog een broer, Alfons, die nog ongehuwd was. De geschikte man echter voor Marie Joris. Alfons had wel zwakke longen, maar het was maar een tijdelijke verkoudheid. Zo maakte men haar wijs...

De kinderen Maria - Albert - Jozef D'Hollander

Marie en Alfons huwden en zouden een gelukkig koppel worden. Later bleek dat Alfons geen verkoudheid had, maar aan astma leed.

In het gezin D'Hollander-Joris werden drie kinderen geboren, de oudste was een dochter Maria, gevolgd door twee zonen Jozef en Albert.

Door zijn zwakke gezondheid was vader Alfons meestal werkloos door ziekte en moest het rechthouden van het gezin door moeder Marie Joris gebeuren. Eerst werd een café "In den Onder-Ons" uitgebaat in de Vredestraat tussen de Poortstraat (nu Willem Van Laarstraat) en Leopoldstraat (nu Patriottenstraat).

Marie van Ké was dé gedroomde vrouw om achter de toog te staan. Omgaan met mannen aan de toog, die soms al te diep in het glas gekeken hadden, vriendelijk maar ook kordaat wanneer het nodig was. Dat "vriendelijk zijn aan de toog" zinde Alfons, die nogal jaloers was, niet altijd en soms moest hij zich in de keuken terugtrekken omdat de cafélucht voor hem niet in te ademen was.

De kinderen en vooral Maria moesten regelmatig gaan kijken met wie zijn vrouw aan de toog aan het praten was.

Waarschijnlijk werd er van werk gewisseld en trok het gezin naar de Poortstraat waar een verdieping gehuurd werd naast de paarden-beenhouwerij waar Marie Joris werk vond. Ik ben niet te weten gekomen wanneer de verhuis plaats had. In 1914 woonde het gezin op dat adres.

In den Onder-Ons
Estaminet bij A. D'Hollander

Er moet bij vermeld worden dat de jongste zoon Albert door een val een rugletsel had en in feite een lederen korset moest dragen.

Nu zou men zoiets heelkundig oplossen maar in die tijd was dat waarschijnlijk nog niet mogelijk. Bovendien had het gezin het geld niet voor een medische behandeling.

De huisdokter wreef over zijn hart en zorgde ervoor dat Albert een plaasteren korset kreeg - die eens aangelegd - niet kon uitgedaan worden maar die hij waarschijnlijk verschillende maanden heeft moeten dragen.

Ik kon niet achterhalen of dit rugletsel hem toeliet om te gaan en/of te stappen. Maar wel bleek dat hij klein van

gestalte was, ook later als hij volwassen was. Of dit rugletsel of het plaasteren korset er iets mee te maken had, dat moet ik in het midden laten.

De familie op de vlucht

Zoals vermeld in de inleiding was Nederland neutraal gebied en niet door de Duitsers bezet. Burgers die in het noorden van België woonden trokken dan ook massaal naar Nederland. Iedereen stak iedereen aan. Vluchten voor levensbehoud was de slogan.

In elk geval, het gezin D'Hollander-Joris pakte het één en ander in - zoveel men dragen kon, vervoer was er niet. Alles moest gedragen worden...
 Alfons d'Hollander zal al blij geweest zijn dat hij een beetje kon stappen en de kinderen waren nog zeer jong. De oudste, Maria, was 10 jaar oud. Er werd geen degelijk overleg gepleegd met geburen, familie en andere, laat staan planmatig en doordacht gewerkt. De ene familie maakte de andere bang. Paniek heerste overal.

Als we van Berchem te voet naar Nederland zouden gaan, dan zouden we waarschijnlijk naar de dichtstbijzijnde Nederlandse grens trekken en ik bedoel hiermee de grensgemeente Putte in Nederland, Hogerheide of verder nog een stad als Breda of Bergen-op-Zoom. Dan spreek ik over nu over de huidige tijd en niet in oorlogsdreiging!

Neen, de familie D'Hollander ging het zoeken over de Schelde en trachtte Hulst te bereiken. Lieten ze zich meeslepen door geburen of om welke andere reden ook. Het was niet de gemakkelijkste weg want de Schelde was een natuurlijke grens die alleen per boot kon overgestoken worden. De eerste tunnel (nu Waaslandtunnel) werd pas in 1933 geopend.

Men was nog maar enkele minuten op weg, dan bleek dat de oudste zoon Jozef met andere burens langs de Vredestraat was meegelopen terwijl Alfons en Marie, met de kinderen Maria en Albert, via de Driekoningenstraat en de Grotesteenweg trokken naar de pont (tegenwoordig vlotbrug) aan de Schelde.

Maanden later dook Jozef op als verloren gelopen kind, op kaarten in België verspreid om zo de ouders terug te vinden.

Jozef staat vermeld onder nr. 3 als "Jozef De Hollander" ➤

Jaren later zou zijn broer Albert de achterzijde van de kaart gebruiken als kattebel om een boodschap achter te laten voor zijn moeder Marie (zie pagina 25).

Op de originele Nederlandse foto van de verloren gelopen kinderen (foto boven) zijn de cijfers moeilijk zichtbaar. Op de reproductie die verspreid werd, en in ons bezit is, zijn de cijfers geretoucheerd. Deze reproductie van 1914 werd aangepast zodat de cijfers beter te zien zijn (foto onder).

Op de pont had zich een menigte verzameld die zich verdrong om overgezet te worden met allerlei schepen en bootjes. Nu en dan klonk er een kreet dat de gevreesde Duitsers in aantocht waren, wat uiteraard tot nog meer paniek leidde. Uiteindelijk was het gezin toch tot op Linkeroever geraakt en werd de tocht naar Nederland aangevat.

We kunnen het vergelijken met beelden van vluchtende burgers in de Tweede Wereldoorlog. Alleen moeten we de auto's wegdenken en vervangen door stootwagens, karren en koetsen getrokken door paarden.

Een echte kruisweg. Vader Alfons was met zijn astma weldra buiten adem en mocht op de achterkant van een boeren kar zitten waarschijnlijk tegen een geldelijke vergoeding. De kleine Albert moest gedragen worden want hij kon niet gaan of lopen door zijn rugletsel. Moeder Marie moest hem steeds dragen. Zij steunde hem door hem op haar heupbeen te dragen.

Jozef D'Hollander
tijdens zijn verblijf in
Purmerend (NL)

Echter door het plaasteren korset dat onderaan scherpe kanten had, was haar heup een open wonde geworden. Op de vraag of hij ook tijdelijk naast vader Alfons op de kar mocht plaatsnemen werd alleen ingegaan indien bijbetaald werd.

Hoever zijn ze geraakt? Hebben zij de Nederlandse grens ooit bereikt? Vragen waarop ik nooit een antwoord heb gekregen. Wel hebben zij de nacht doorgebracht in een kerk, maar waar? Dit samen met Belgische troepen. In de ochtend moesten de Belgische soldaten vertrekken, maar die wilden niet opstaan. De bevelvoerende officier reed te paard tussen de onwillige soldaten om hen aan te zetten op te staan en te vertrekken.

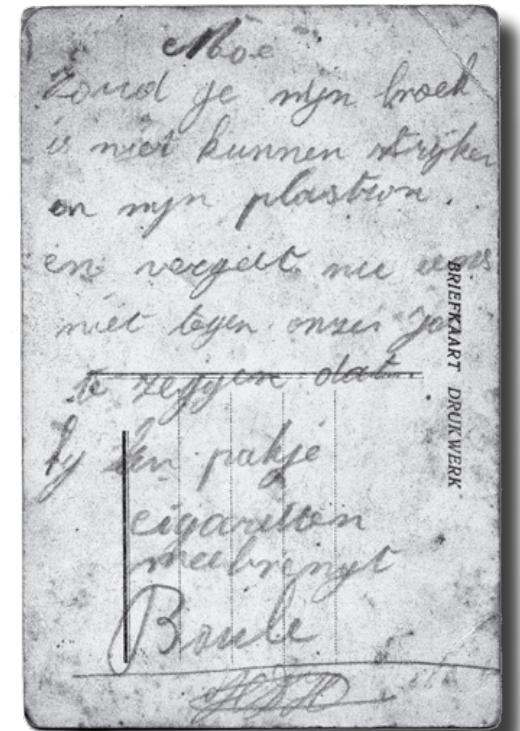
Intussen was de gezondheidstoestand van vader Alfons zo slecht geworden dat hij naar het hospitaal moest en daar zelfs berecht werd omdat men vreesde dat hij zou overlijden.

Uiteindelijk verbeterde niet alleen zijn toestand, maar was het Belgisch grondgebied buiten de IJzervlakte door de Duitsers bezet en was de rust weergekeerd in bezet gebied. De mogelijkheid om terug te keren lag voor de hand.

Het gezin keerde dan ook terug huiswaarts en bracht de oorlogsjaren door in Berchem in de vroegere woonst.

Zoon Jozef kon terugkeren naar Berchem, maar via een organisatie om kinderen in een Nederlands gezin op te vangen keerde hij terug naar Nederland waar hij opgenomen werd in Purmerend bij de familie de Bruin.

Ook dochter Maria bracht de oorlogsjaren door in Nederland, maar dan bij een gezin in Amsterdam. Na de oorlog keerden beiden terug naar de ouderlijke woonst. Toch bleef de band zeker bij Maria met de onthaalfamilie nog lang bestaan. Zelfs na haar huwelijk en lang daarna werd er regelmatig schriftelijk en later ook persoonlijk contact opgenomen met de familie die later van Amsterdam naar Gennep bij Nijmegen verhuisde.

De achterzijde van de kaart met Belgische vondelingen gebruikt als kattenbelletje:

Moe, zoud je mijn broek is niet kunnen strijken en mijn plastron, en vergeet nu eens niet tegen onze Jos te zeggen dat bij een pakje sigaretten meebrengt, Boule (d' Or). Albert

Tot daar de lotgevallen van een Berchemse familie. Het spijt me nu dat ik niet verder ingegaan ben op de verhalen die toevallig verteld werden. Mogelijk had ik dan meer te vertellen dan nu.

Maar heemkunde komt bij sommigen te laat. Eerst ontstaat nostalgie naar het verleden. Dat kan bij sommigen omgezet worden tot heemkunde. We wachten met sommige dingen veel te lang. Diegenen die het meemaakten zijn dan al overleden. We kunnen alleen maar gissen. Soms vinden we enkele oude foto's zoals die bij dit artikel pasten.

Informatie bij ouderen over vroeger kunnen ons mogelijk helpen. Gelukkig zij, die op jonge leeftijd interesse hebben naar hun verleden, hun voorouders. Zij kunnen ons nog zoveel inlichtingen bezorgen. □

Vroeger en Nu

uit het fotoarchief van Chris Van der Snickt

Berchem (Groenenhoek) Arbeidersstraat

▲ Foto uit 1934: De spoorwegbrug aan de Arbeidersstraat. Tot in de jaren '50 bleef dit zicht praktisch ongewijzigd.

▼ Foto uit 1974: De spoorwegbrug aan de Arbeidersstraat. Sindsdien is dit zicht amper gewijzigd.

Ons Heem

De Zurenborgwijk

Bedenkingen na een wandeling door de zuidelijke Zurenborgwijk Deel 3 (einde)

door John Truyts

Een eindje verder draaien we rechts de hoek om en bereiken de Generaal Van Merlenstraat. Het valt meteen op dat we in een zeer rustige straat terecht gekomen zijn. De eerder vlakke gevels drukken echter degelijkheid uit. Hier wonen mensen met structuur.

Zoek in deze straat dus geen overdreven luxe-uitstraling. Hierbij moet ik wel erkennen dat de hoekhuizen van de "jaargetijden" eigenlijk in deze straat adresgewijs liggen. (Maar wij hebben die in de Waterloostraat reeds besproken.)

Bij het begin van Wereldoorlog 1 hebben Duitse bombardementen hier voor heel wat vernieling gezorgd.

Wij gaan de Cogels-Osylei kruisen, doe dit voorzichtig want laagvliegers snorren ons voorbij. Hier lopen we de Generaal Capiaumontstraat in. Zij is een logisch vervolg van de voorgaande straat met dezelfde kenmerken; allemaal oerdegelijke huizen.

Bewonder toch even het huis 'Euterpa' waarin de huidige restauranthouder alles zorgvuldig onderhoudt. Het voor het eerst inrichten van de moderne Olympische spelen heeft hier inspiratie gebracht voor een typisch detail. Tracht eens te vinden waar wij het opmerkten.

En zo staan we plotseling in de Velodroomstraat, op de plaats waar vroeger de kassa's stonden voor de inkomgelden voor de velodroom.

Deze straat werd zowat het laatste van de wijk volgebouwd (na 1914). Derhalve was dan de drang naar overdreven versiering al heel wat bekoeld. We vinden hier voornamelijk halfronde ramen en balkons en ook hier is nogal wat smeedwerk op te merken.

Ge vindt hier nog 4 hoekhuizen genoemd naar de vier elementen: "Aarde"—"Water"—"Vuur"—"Lucht". Drie ervan kunnen we als moderne bouwwerken beschouwen, het vierde is "De Aarde", een complex gebouw in het bezit van Helmut Lotti. Ik vernam van een buurman dat men hem nog niet veel heeft horen repeteren.

En nu in een stevige pas langs de Pretoriastraat, waar niet veel te beleven of te bekijken is, terug naar de Tramplaats, want daar wacht u een

De velodroom, uitgebaat door de “Société Anonyme Vélodrome d’Anvers”, werd geopend op 14 april 1895 en afgebroken in 1909. De straat, waar de velodroom gelegen was, werd toen Velodroomstraat genoemd – Collectie Kring voor Heemkunde Berchem.

fantastische verrassing. Totaal onverwacht hebt u daar voor het eerst in deze wandeling de gelegenheid om even plaats te nemen en een tasje koffie of wat frisser te gebruiken in een der twee horecazaken. Deze plek verdient volgens mij wel een ietwat fleuriger terras, maar kom niet zeuren, het is al iets.

Ondertussen kan ik u de raad geven de Cogels-Osylei, die nu vlak voor u ligt, eerst langs de ene kant te bewonderen om daarna langs de andere kant terug te keren. Vooraleer we weer op stap gaan groeten we toch even het schone Mariabeeld op de hoek.

De lei voor ons schijnt zich te willen meten met grote avenues in andere steden. Merk dan echter direct op dat de breedte van de rijbaan slechts de afmetingen heeft van een gewone straat. Het zijn, of waren, de voetpaden en de mooie brede voortuintjes die deze indruk opwekten.

Wie had eind 19de eeuw kunnen vermoeden dat de uitvinding van de auto zulk een overweldigende impact zou hebben op onze leefstijl. Dit heeft als gevolg dat men in deze buurt vruchteloos heeft gezocht naar parkeerplaatsen. Men vond een oplossing door het ombouwen van de veel voorkomende kelderkeukens tot garageruimte. Dit had dan weer tot

gevolg dat een groot deel van de voortuin als oprit werd gebruikt en dat heel wat ijzeren hekken verdwenen.

Het is echter niet alleen dit feit dat een terugval van de glorie van onze lei meebrengt. De meestal zeer goed gelukte herstelverbouwingen, die we in de voorgaande straten vonden, hebben zich op de lei meestal beperkt tot een laagje verf op de voorgevel, ondanks de ruime subsidiering.

Ook hebben de gemeentebesturen zich van hun armste kant laten kennen bij het bouwen van de rotonde halfweg. Dit moet toch wel de lelijkste rotonde zijn van de regio. Ondanks deze negatieve bemerkingen blijft de Cogels-Osylei toch nog een bezoek meer dan waard.

Voor gedetailleerde inlichtingen over de vele huizen verwijs ik u naar uw gidsboekje, ondeskundig als ik ben.

Er zijn nog vele prachtige versieringen te vinden ook al zijn heel wat mozaïekplaten verweerd achter gebleven en staan veel dak- en torenversierselen gevaarlijk overhellend.

Enkele zonneterassen in de achterbouw roepen bij mij twijfels op of de bewoners er bruingebrand door de zon kunnen worden, ze zijn naar het Noorden gericht!

Hebt ge het 4de (en laatste) Brabobeeldje gevonden? En zoek ook even “de vlieg” uit het bekende verhaal van Quinten Matsijs.

Natuurlijk vertoeven we wat langer aan de lelijke rotonde om het prachtige werk van architect Dieltjens te bewonderen. De gebouwen zijn niet identiek al geven ze de indruk. Bij nr. 43 krijgen we zelfs een vage indruk van de tuin die aan de straatkant ligt en het prieeltje.

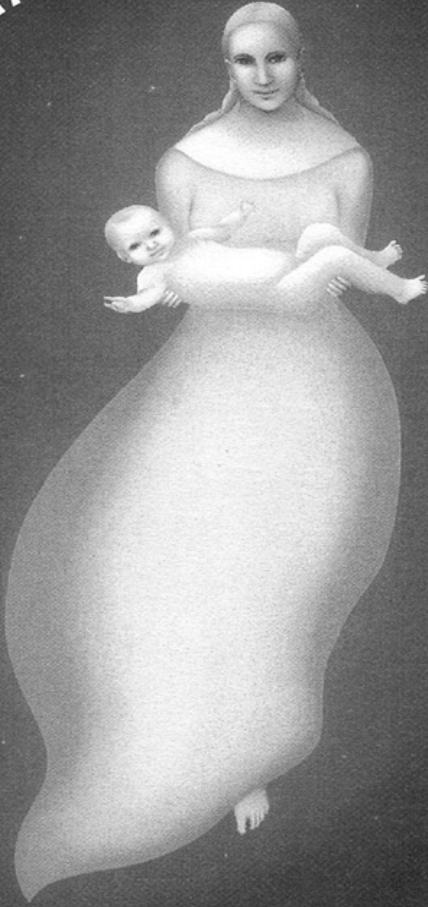
In het huis nr. 20 woonde jaren geleden een excentrieke eigenaar die in zijn tuin twee leeuwen had lopen. In kooien natuurlijk. In die tijd woonde ik in de Transvaalstraat en werd ik soms gewekt door hun gebrul.

Het fel besproken huis nr. 31A van architect Conix is wel een ultra moderne woning, maar zij kon voldoende argumenten van overeenkomst met het oorspronkelijke paleis “Mercurius” (kubusvorm-, dakvorm e.a.) gebruiken om toelating te bekomen tot bouwen.

Als ik dan toch ergens op de lei zou willen wonen dan zou ik kiezen voor “De Zonnebloem”. Welk gebouw zou uw voorkeur wegdragen?

Voldaan? Dan vanavond het bed in om de film nog eens te laten passeren en het idee te vatten om niet meer zolang te wachten om hier nog eens te komen wandelen.

**BELEEF DE 25ste INTERNATIONALE
KERSTALLENTOONSTELLING**

Altartafel i Strykeholm kyrka
"Maria Godelsche med Jesu barn" - 1999
© Dr. Kristinn Gunnlaugsson myndlistarmann

**IN DE
SINT-WILLIBRORDUSKERK - BERCHEM**
van 18/12/2011 t/m 02/01/2012 (13.00 u. tot 17.00 u.)
KERSTNACHTVIERING om 24.00 uur

Met medewerking van:
F.V. Kerstallenencomité St.-Willibrordus- Berchem

Verantwoordelijke uitgever: Guido Troubleyn • gsm. 0479.960.664 • e-mail: guido.troubleyn1@telenet.be

Harry's Boekenbak

Statiestraat 67
2600 Berchem
Tel. 03 218 69 74

E-mail: harrysboekenbak@skynet.be

Website: www.harrysboekenbak.be

Openingsuren: Maandag van 13.00 tot 18.00

Dinsdag t/m Zaterdag van 9.30 tot 18.00

Luxe droogkuis

Wasserij

Tapijtreiniging

Zetelreiniging (textiel en leder)

Nieuwwas gordijnen en draperies

Discount droogkuis

Uitgebreide zelfwasserij

Daim- en Lederreiniging

Donsdekens

Herstelatelier

Ferdinand Coosemansstraat 150

Eikelstraat 21

2600 Berchem

Tel: 03 / 230 18 40

Berchem - Deurne - Lint - Merksem - Mortsel - Wilrijk

www.hairfusion.be